2016.gada
ASV Valsts Departamenta Ziņojums
„Par cilvēku tirdzniecības novēršanu”

LATVIJA
2. LĪMENIS

Latvija ir izcelsmes un mērķa valsts vīriešu, sieviešu un nepilngadīgo personu tirdzniecībai seksuālas izmantošanas un piespiedu darba nolūkos. Sievietes un nepilngadīgās no Latvijas ir pakļautas cilvēku tirdzniecībai seksuālas ekpluatācijas nolūkā gan Latvijā, gan citviet Eiropā. Latvijas vīrieši, sievietes un nepilngadīgie ir pakļauti cilvēku tirdzniecībai darba ekspluatācijas nolūkā gan Latvijā, gan citviet Eiropā, visbiežāk celtniecības un lauksaimniecības nozarēs. Latvijas sievietes, kas savervētas laulību reģitrēšanai Rietumeiropas valstīs, visbiežāk Īrijā, ir pakļautas dažādiem ekspluatācijas riskiem – seksuālai izmantošanai, mājkalpotājas un citiem piespiedu darbiem. Latvija mazākā mērā ir izcelsmes un mērķa valsts personām, kas ekspluatācijas rezultātā piespiestas veikt noziegumus.

Latvijas valdība pilnībā neizpilda minimālos standartus, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, tomēr tā pieliek ievērojamas pūles, lai tos izpildītu. Latvija turpināja ieņemt reģionālā līdera lomu apkarojot un identificējot viltus laulību gadījumus, kas ietver dažādus apdraudējumus, tostarp cilvēku tirdzniecības riskus. Latvija paaugstināja sabiedrības informētības līmeni gan Latvijā, gan citviet Eiropā par draudiem, ko ietver viltus laulības, un Latvijas tiesas izsludināja nostiesājošus spriedumus viltus laulību organizatoriem. Tomēr centieni apkarot citas cilvēku tirdzniecības formas bija vājāki. Kopš 2009.gada nav uzsāktas jaunas izmeklēšanas lietās par darba ekspluatāciju, un Latvijas tiesās līdz šim nav bijis notiesājošu spriedumu par darba ekspluatāciju. Lai gan par cilvēku tirdzniecību seksuālai ekspluatācijai 2015.gadā tika celts ievērojami vairāk apsūdzību nekā iepriekš, 2015.gadā nevienā cilvēku tirdzniecības lietā netika izsludināts notiešājošs spriedums, kamēr 2014.gadā spēkā stājās notiesājošs spriedums vienai personai, kas bija notiesāta par cilvēku tirdzniecību. 2015.gadā valsts apmaksātus palīdzības pakalpojumus saņēma ievērojami mazāks skaits upuru kā iepriekš.

Rekomendācijas Latvijai: Uzlabot centienus, lai panāktu kriminālvajāšanu lietās par cilvēku tirdzniecību pēc Kriminālllikuma 154.-1 panta; uzlabot cilvēku tirdzniecības upuru identificēšanas centienus, īpašu uzmanību pievēršot ārvalstniekiem un vietējiem iedzīvotājiem, kas cietuši cilvēku tirdzniecības rezultātā valsts teritorijas ietvaros; paplašināt apmācību iespējas policijas darbiniekiem, prokuroriem un tiesnešiem par viltus laulību un citām cilvēku tirdzniecības formām; iedrošināt lielāku skaitu upuru sadarboties ar tiesībaizsardzības sektoru, ieviešot tiesībaizsardzības sektora pārstāvjiem amācības par korektu un visaptverošu upuru aizsardzību, kā piemēram, par liecinieku aizsardzības programmu un par to, kā nepakļaut upurus atkārtotai

traumēšanai liecību sniegšanas laikā pret apsūdzētajām personām tiesas zālē; nodrošināt izmeklēšanas speciālistus ar nepieciešamajiem resursiem; uzlabot sadarbību starp policijas un Valsts Darba Inspekcijas pārstāvjiem, lai panāktu, ka tiek izmeklēti pamatoti aizdomīgi gadījumi; izstrādāt prokuroriem un tiesnešiem skaidrojošas norādes par Krimināllikuma 154.-1 piemērošanu 164.panta vietā un apsvērt grozījumums 164.pantā, ja tiek konstatēts, ka abi panti ietver vienādus elementus; nodrošināt, ka lielāks skaits upuru saņem kompensācijas no cilvēku tirdzniecības organizētājiem un no Valsts juridiskās palīdzības aģentūras; pilnībā finansēt un ieviest Cilvēku Tirdzniecības Novēršanas Programmu 2014.-2020.gadam jeb nacionālo rīcības plānu.

Kriminālvajāšana

Latvijas tiesībaizsardzības iestāžu centieni, lai apkarotu cilvēku tirdzniecību, saglabājās vāji. Krimināllikuma panti 154.-1 un un 154.-2 paredz kriminālatbildību par visu formu cilvēku tirdzniecību un kā maksimālo sodu nosaka cietumsodu līdz 15 gadiem. Likumā paredzētais sods par cilvēku tirdzniecību ir pietiekami bargs un samērojams ar sodiem, kas paredzēti par citiem smagiem noziegumiem, piemēram, ar sodu par izvarošanu. Tiesnešiem un prokuroriem ir tiesības lietas pārkvalificēt un 154.-1 panta vietā piemērot aspūdzības pēc pantiem, kas paredz vājākas sankcijas. Piemēram, cilvēku tirdzniecības lietās iespējams piemērot 164.pantu, kas paredz sodu par personas iesaistīšanu prostitūcijā, izmantojot viltu vai personas bezpalīdzības stāvokli. Šie 164.panta elementi ir raksturīgi seksuālas espluatācijas cilvēku tirdzniecības formai, bet šis pants paredz tik maigas sankcijas kā piespiedu darbu vai naudassodu.

Kopš 2009.gada nav uzsāktas jaunas izmeklēšanas lietās par darba ekspluatāciju, neskatoties uz to, ka pēdējo trīs gadu laikā vismaz 25 personas, kas cietušas piespiedu darba rezultātā, bijs reģistrētas valsts palīdzības programmā. Tika turpinātas izmeklēšanas darbības pirmajā piespiedu darba lietā, kas tika uzsākta 2008.gadā. Latvijas tiesās līdz šim nav bijis notiesājošu spriedumu par darba ekspluatāciju. Ziņas vietējos plašsaziņas līdzekļos radīja bažas par to, ka iekšzemes un starptautiskā līmeņa piespiedu darba gadījumi ir nepietiekami apzināti. 2015.gadā tiesībaizsardzības iestādes par aizdomās turamajām atzina deviņas personas kopumā trīs jaunās lietās par cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai pēc 154.-1 panta. 2014.gadā tika uzsākta viens šāds izmeklēšanas process ar 10 aizdomās turamajām personām, un šīs lietas izmeklēšana tika noslēgta 2015.gadā. Kopumā 2015.gadā apsūdzības par cilvēku tirdzniecību seksuālai izmantošanai pēc 154.-1 panta tika celtas astoņām personām, kas ir vairāk kā pēdējos piecos gados līdz 2015.gadam kopā. Neskatoties uz to, 2015.gadā cilvēku tirdzniecības lietās pēc 154.-1 panta spēkā nestājās neviens notiesājošs spriedums. Pēdējo piecu gadu laikā spēkā stājušies nostiešajoši spriedumi tikai attiecībā uz trīs cilvēku tirgotājiem, kurus sauca pie atbildības pēc 154.-1 panta.

2015.gadā tika uzsākts tiesvedības process pret diviem Rīgas pašvaldības policijas pārstāvjiem, ka iesaistīti sutenerisma atbalstīšanā. Citā lietā, kuras ietvaros par izspiešanu un citiem pārkāpumiem pie atbildības sauca bijušo cilvēku tirdzniecības apkarošanas nodaļas policistu, vēl nebija stājies spēkā apelācijas tiesas spriedums, kas paredz četru gadu cietumsodu un piecu gadu liegumu ieņemt darbu valsts pārvaldē. Tiesībaizsardzības iestādes turpināja kriminālvajāšanu zvērināta advokāta lietā, kas slēpa pierādījumus ar cilvēku tirdzniecību saistītas lietas izmeklēšanā.

Valsts policijas specializētā nodaļa, kuras sastāvā ir 19 policistu, izmeklē cilvēku tirdzniecības, viltus laulību, noziedzīgi iegūtu līdzekļu legalizācijas un saistītos noziegumus. Lai izmeklētu starptautiska mēroga cilvēku tirdzniecības lietas, valsts

pārvaldes iestādes sadarbojās ar vairāku citu valstu publiskajiem sektoriem. Novērotāji ziņoja, ka tiesībaizsardzības sektora pārstāvjiem nepieciešamas tālākas apmācības, jo sevišķi par jautājumiem, kas attiecas uz sadarbību ar cietušajām personām, pierādījumu iegūšanu un psiholoģiska rakstura piespiešanu. Tika saņemtas ziņas, ka, atbilstoši savai kapacitātei, tiesībaizsardzības sektorā bija tendence izmeklēt cilvēku tirdzniecības gadījumus un celt apsūdzības par citu noziegumu izdarīšanu, kā piemēram, par naudas atmazgāšanu, sutenerismu, nosūtīšanu seksuālai izmantošanai, nevis par cilvēku tirdzniecību. Cilvēku tirgotāju apsūdzēšana noziegumos, par kuru veikšanu likums paredz maigākas sankcijas, it īpaši ja tiesvedība var noslēgties ar nosacītu sodu, rada apdraudējumu upuriem un situāciju, ka vainīgās personas netiek sodītas par smagu noziegumu veikšanu un netiek atturētas no atkārtotas noziegumu veikšanas. Turklāt politikas veidošanas procesā šī tendence traucē cilvēku tirdzniecības situācijas kvalitatīvu izvērtēšanu, politisko mērķu noteikšanu un resursu piešķiršanu šīs problemātikas novēršanai. Valsts pārvaldes iestādes sadarbojās ar starptautiskajiem un nevalstiskā sektora partneriem, lai nodrošinātu apmācības policistiem, prokuroriem un tiesnešiem. Perioda laikā, kuru izvērtē šis ziņojums, gan Valsts policijas koledža, gan Valsts robežsardzes koledža izstrādāja cilvēku tirdzniecības apkarošanas apmācību kursu.

Upuru aizsardzība

Latvijas centieni palīdzības pakalpojumu jomā cilvēku tirdzniecības upuriem bija neviennozīnīgi. Nevalstiskā organizācija (NVO), kurai bija tiesības sniegt valsts apmaksātus pakalpojumus, nodrošināja cilvēku tirdzniecības upuriem palīdzību, kas saistīta ar veselības aprūpi, tiesību pārstāvību, izmitināšanu un integrāciju. Upuru uzņemšanai valsts apmaksātā palīdzības programmā bija nepieciešams vai nu tiesībaizsardzības iestādes atzinums vai NVO sasuktas profesionāļu komisijas atzinums. Lai pieņemtu lēmumu, neintervējot upuri komisijas pārstāvju priekšā, profesionāļu komandai bija tiesības izmantot Skype vai citas tehnoloģijas. 2015.gadā Labklājības ministrijas rīcībā šīs programmas mērķiem bija pieejami 162,562 eiro ($ 176,890), kas bija pietiekams finansējums, lai segtu izdevumus programmā reģistrēto upuru rehabilitācijai.

2015.gadā valsts palīdzības saņemšanas programmā tika reģistrēti astoņi jauni upuri, kas ir ievērojami mazāks skaits kā 2014.gadā, kad reģistrēja 27 upurus, un, iespējams, skaidrojams ar to, ka gan sabiedriskais sektors, gan NVO, kurai bija tiesības sniegt valsts apmaksātus pakalpojumus, realizēja mazāk sabiedrību izglītojošus pasākumus. Tā kā nevalstiskais sektors pauda bažas par to, ka publiskās pārvaldes darbinieki neviennozīmigi piemēro šobrīd spēkā esošo upuru novirzīšnas mehānismu pakalpojuma saņemšanai, tā uzlabošanai tika izveidota darba grupa. Septiņi no reģistrētajiem upuriem bija latvieši, kas cietuši cilvēku tirdzniecības rezultātā ārvalstīs. Divi no upuriem bija nepilnagdīgie, viens no viņiem bija ārvalstnieks, kas cietis no cilvēku tirdzniecības Latvijas teritorijā. Vienā no gadījumiem, NVO profesionāļu komisija reģistrēja programmā nepilngadīgo, kas, iespējams, bija cietis no cilvēku tirdzniecības Latvijā, kur piespiests veikt bruņotu laupīšanu. Vēlāk tiesībaizsardzības sektors un prokurori noskaidroja, ka nepilngadīgais noziedzīgajā grupā iesaistījies brīvprātīgi. Noslēdzoties periodam, kuru izvērtē šis ziņojums, nepilngadīgais turpināja saņemt valsts palīdzības pakalpojumus, kamēr atradās pirmstiesas aizturēšanas vietā. Tikai divi no astoņiem upuriem 2015.gada valsts programmā sadarbojās ar tiesībaizsardzības sektoru, tādējādi apstiprinot ziņas, ka izmeklēšanas iestāžu darbinieki neieguva upuru uzticību vai ka viņu centieni, lai panāktu sadarbību ar upuriem, bija nepietiekami. Tika saņemtas ziņas par

to, ka uz upuriem tika izdarīts spiediens, lai viņi kriminālprocesa ietvaros sniegtu liecības. Upuru tiesību aizstāvji ziņoja, ka to upuru skaits, kas reģistrēti valsts palīdzības saņemšanai, nesniedz adekvātu cilvēku tirdzniecības situācijas atspoguļojumu, jo upuri nereti nespēj ziņot par cilvēku tirdzniecības gadījumiem jeb šaubās to darīt augstāk minēto iemeslu dēļ. Visās Latvijas tiesu telpās ir video un audio aprīkojums, bet, neskatoties uz to, tika saņemtas ziņas par gadījumiem, kad upuri tika pakļauti atkārtotai traumatizēšanai tiešā konfrontācijā ar apsūdzētjām personām tiesvedības laikā. Pēdējo sešu gadu laikā tikai trīs cilvēku tirdzniecības upuriem izmaksātas tiesu noteiktās kompensācijas no noziegumu viecējiem, pēdējo reizi 2013.gadā. Valsts juridiskās palīdzības aģentūra, kas administrē kompensāciju programmu dažādu noziegumu upuriem, 2015.gadā piešķīra kompensāciju vienam cilvēku tirdzniecības upurim.

Preventīvais darbs

Publiskās pārvaldes sektrors sekmīgi veica preventīvos pasākumus cilvēku tirdzniecības novēršanai. Lai mazinātu potenciālo cilvēku tirdzniecības gadījumu skaitu, tika piemērots Krimināllikuma 165.-1 pants, kas paredz kriminlatbildību par personu nosūtīšanu seksuālai izmantošanai. 2015.gadā pēc šī panta jaunas apsūdzības tika celtas pret piecām personām, bet kopumā notiesāja deviņas personas, lai gan tikai divām no viņām tiesas kā sodu noteica ieslodzījumu. Cilvēku tirdzniecības novēršanas darba grupa, kuras sastāvā bija 33 pārstāvji no dažādām ministrijām un nevalstiskajām organizācijām, koordinēja ministriju rīcību un ieviesa 2014.-2020.gada nacionālo rīcības plānu. Atbildīgās ministrijas apstiprināja, ka valsts budžeta līdzekļi bija nepietiekami, vairāku uzdevumu veikšanai, ko paredz nacionālais rīcības plāns, tostarp apmācībām un Valsts policijas aktivitātēm. Vairākas ministrijas bija iesaistītas dažādos sabiedrību izglītojošos pasākumos, tostarp speciālu programmu izstrādāšanā skolām un potenciālajiem migrantiem. Publiskā sektora iestādes turpināja uzturēt informatīvo un krīzes situāciju tālruņu līnijas, pa kurām tika saņemtas ziņas par iespējamiem cilvēku tirdzniecības gadījumiem. Latvijas diplomātiskā dienesta pārstāvjiem tika nodrošinātas apmācības par šo problemātiku. Netika saņemtas ziņas par īpašiem pasākumiem, ko veica publiskais sektors, lai samazinātu pieprasījumu pēc piespiedu darba vai seksa industrijas pakalpojumiem.